

УДК 94(4/9)

IN MEMORIAM

14 листопада 2025 р. географічна спільнота України відзначатиме 90-ту річницю народин Олега Івановича Шаблія (14.11.1935–13.01.2023) – довголітнього завідувача кафедри економічної і соціальної географії Львівського національного університету імені Івана Франка (1990–2022), доктора географічних наук, Заслуженого професора Львівського університету, Заслуженого діяча науки і техніки України, Почесного члена Українського географічного товариства, Почесного члена та голови Географічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка, керівника відділення Науки про Землю Львівської обласної Малої академії наук.

Малою Батьківщиною Олега Шаблія є с. Курівці Зборівського району на Тернопільщині, де він закінчив початкову школу, після якої продовжив навчання у семиріччі сусіднього села Великий Глибочок, Бережанському педагогічному училищі.

Освітня та наукова діяльність Професора пов'язана з географічним факультетом Львівського університету, на який він вступив 1954 р. Тут 1966 р. він захистив кандидатську дисертацію на тему “Лісопромисловий комплекс Українських Карпат (тенденції розвитку і структура)”, підготував докторську дисертацію “Міжгалузеві територіальні комплекси (проблеми теорії і методики дослідження)”, яку успішно захистив 1978 р.

Олег Іванович – знаний науковець, педагог, який ще за життя створив собі концептуальний пам'ятник – шеститомове видання вибраних праць, перший і другий томи якого відзначені Міжнародною премією імені Івана Франка у номінації “За вагомі досягнення у галузі соціально-гуманітарних наук”. На познаку наукового доробку Учителя якнайліпше надається лексема – *пасіонарність* або інакше – пристрасність, воля, наднапружена щоденна праця, життєствердний оптимізм.

О. Шаблій був залюблений у географічну науку в усіх її змістових і просторових вимірах. Його наукові зацікавлення стосувались і земного мікрорівня, і космічного безмежжя. Як-от с. Курівці на золотому Поділлі, комплексний краєзнавчий опис якого не має аналогів в українській науці, в якому цілість природного, людського, господарського розмаїття нерозривна, де мікротопонімами промовляє сама земля, а прізвиська мешканців, проаналізовані впродовж тривалого часу, відображають переміщення людності в найближчому докільлі. З іншого боку – це концепція глобального українства, доповнена новими явищами: арктизації (освоєння українцями полярних і субполярних регіонів колишнього сср), аридизації (міграції українців у степові й пустельні регіони Казахстану та Середньої

Професор Олег Шаблій

Азії). Найвищий просторовий рівень наукового світобачення О. Шаблія відображають запроваджені професором поняття геокосмоторія, геокосмотехносфера, що означають єдність земного і космічного.

Вагомим є науковий спадок Професора: монографії, підручники, навчальні посібники, статті, інтерв'ю... Загалом – до 1 000 позицій наукових публікацій. Однак внесок О. Шаблія в науку вимірюється не обсягом написаного, а впливом на розвиток нових напрямів дослідження, утвердженням Львівської суспільно-географічної школи як осередку створення фундаментальних знань в Україні та світі. О. Шаблій – найцитованіший в Україні учений у галузі суспільної географії, учений-ерудит, учений-енциклопедист.

Вінцем теоретичних суспільно-географічних узагальнень стало розуміння О. Шаблієм суспільства як загального об'єкта суспільно-географічної науки, а геопросторової організації суспільства та його окремих частин як предмета її досліджень. Системну сутність науки на новому етапі її розвитку відображають розкриті Професором закони суспільної географії – генетичні, структурні, відповідності, функціональні. Питання системної геопросторової організації суспільства викладено в монографії “Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії” (2001), у підручнику для студентів географічних та економічних факультетів і факультетів міжнародних відносин “Основи загальної суспільної географії” (2003, 2012), апробовано в навчальних курсах “Основи загальної суспільної географії”, “Головні проблеми суспільно-географічної науки”.

Професор О. Шаблій визнавав, що предметну сферу суспільної географії визначають методи наукового пізнання. Він є піонером математико-географічних досліджень в українській науці, починаючи від кандидатської дисертації, в якій уперше застосовано метод багатовимірної аналізу для типізації лісопромислових комплексів Українських Карпат, до організації III-ї Всесоюзної математичної школи (1968), запровадження у навчальний процес спецкурсу “Математичні методи в економічній (згодом – соціально-економічній) географії”, а також видання відповідних навчальних посібників (1985, 1994).

Професор О. Шаблій продовжував притаманну Львівській географічній школі традицію атласного картографування (Е. Ромер, О. Ващенко). За організаційного і наукового керівництва О. Шаблія було підготовлено середньомасштабні шкільно-краєзнавчі атласи Львівської (1989), Івано-Франківської (1990), Закарпатської областей (1991); створено великі рукописні атласи господарських комплексів Івано-Франківської та Львівської областей. У 2000 і 2002 р. опубліковано географічний атлас “Львівська область” зі серії “Моя мала Батьківщина”.

Вершиною картографічної творчості Професора став виданий за його редакцією комплексний атлас Львова – перший і єдиний в Україні атлас великого міста (2012). Його унікальність визначають такі принципи побудови: фундаментальність, комплексність, системність, гуманізм, україноцентризм, екологізм, історизм.

Справжній розквіт наукової творчості О. Шаблія розпочався з відновленням незалежності Української Держави. Відтоді пріоритетними в наукових дослідженнях Професора стали географічне українознавство, соціально-економічна географія України, історія української географії, політична географія України і геополітика, військова географія. Науковець проповідує україноцентризм у національній географії і географічній освіті, порушує проблему декомунізації, деколонізації, демосковізації суспільно-географічної термінології і географічного назовництва.

Визначальним стало видання, за редакцією О. Шаблія підручника для вищих шкіл “Соціально-економічна географія України” (1994, 1995, 2000), в якому економічну парадигму,

притаманну для советської географії, було замінено на антропогеографічну – головним став аналіз людності та її складу, невиробничі види життєдіяльності людини, територіальний розвиток держави. Конструктивізм наукових досліджень О. Шаблія відображає нова шестичленова суспільно-географічна регіоналізація України.

Комплексний опис України О. Шаблій виконав також до перекладеного за його редакцією підручника американських учених Г. де Блія, П. Муллера “Географія: світи, регіони, концепти”, що отримав перше місце в загальному конкурсі нових видань 2004 р. в номінації “Енциклопедичні і довідкові видання”. У ньому Україна показана як природна, етнодемографічна, культурна та політична окремішність на географічній карті світу.

На новому етапі своєї наукової творчості О. Шаблій обґрунтовує теоретико-методологічні засади наукової дисципліни “Історія української географії”, забороненої в советські часи. О. Шаблій виконує періодизацію розвитку української суспільної географії; засновує та є шеф-редактором Всеукраїнського науково-теоретичного часопису “Історія української географії”; організовує численні конференції і семінари з історії української географії та картографії, становлення і розвитку Львівської суспільно-географічної школи; проводить міжнародні онлайн-семінари, присвячені пам’яті знаних українських географів.

Важливим напрямом історико-географічних досліджень О. Шаблія стала *географічна біографістика* – висвітлення життєвого і наукового шляху знаних географів, імена яких були замовчувані, а навіть заборонені в советські часи. Він започатковує видання у Львівському університеті наукової серії “Постаті українського землезнання”, в якій вийшло 14 книжок. Олюднена історія української науки постає у поданні О. Шаблія як важлива сфера національної культури загалом, осмислення якої – запорука побудови міцної державності та виховання патріотизму. До останніх днів свого земного життя Професор працював над монографією “Світочі українського духу”, у якій поміщено 20 статей автора про геопостичний аспект творчості українських геніїв – поетів і письменників Т. Шевченка, М. Шашкевича та І. Франка, що вийшла друком 2024 р.

Заглиблення в історико-географічну проблематику не звужувало коло наукових зацікавлень О. Шаблія, що підтверджують численні публікації останніх років його життя. Подальший розвиток суспільної географії О. Шаблій вбачав в досягненні дійсності на філософських засадах постмодерних підходів. Він постійно перебував у пошуках наукових істин. Логічно обґрунтовані, несуперечливі, практично підтверджені, вони можуть стати тригерами подальшого розвитку географічної науки. Як-от: семіотичні підстави географічного пізнання; реальні, віртуальні, концептуальні об’єкти дослідження географічної науки; негсинергія; конструктивна і деструктивна географія, поняття *географічний конструкт*, *географічний деструкт*; трансформація геопросторової організації суспільства в умовах комунікаційно-інформаційних технологій; нова суспільна географія як географія інформаційного суспільства.

Вражає широчінь наукових поглядів Професора, міждисциплінарність яких підтверджують положення про екологізацію і ноосферизацію географії, географізацію екологічної науки, географічні імперативи екологічної діяльності; запровадження понять *мета-* і *мегаекологія*, *територіальна еколого-економічна проблема* і *проблемна ситуація*; теоретико-методологічне обґрунтування на основі генетичного і функціонального підходів так званих “парних” дисциплін (економічна географія і геоэкономика, політична географія і геополітика й ін.); ініціювання геософії як нового напрямку в українській науці.

Яскравими в науковому доробку Професора стали праці з *геопоетики* – конвергентної дисципліни, яка формується на межі географії, літературознавства і психології та досліджує

системно-структурну організацію поетичних творів у зв'язку з реальними геотопосами і геохронотопосами. Використовуючи нову термінологію (геопоетичний трикутник, геопоетичний образ, геопоетичний простір, геопоетичне місце, геопоетичне поле, геопоетичний вектор, геопоетичне довкілля, геопоетичний симплекс, геопоетична система), О. Шаблій на прикладі Шевченкового “Садка вишневого...” розкриває глибинні пласти української ідентичності.

Вербалізацію геодійності О. Шаблій органічно поєднував з образотворчим мистецтвом – живописом, графікою. Науковець перебував не тільки в пошуках істини, а й краси, особливо в часи життєвих тривог і розрад. Замилування малюванням – цю другу лінію життя Професора – відображають численні пейзажі, портрети, дружні шаржі. Гармонійність особистості визначає універсалізм, синкретизм, естетизм його географічного світобачення.

Наукову працю Професора продовжують його численні учні та колеги. За консультацією та керівництва Олега Шаблія захищено п'ять докторських та понад 20 кандидатських дисертацій. Інтелектуальна спадщина Професора є основою для нових поколінь науковців та освітян.

Пам'ятаємо...

Мирослава Влах